

РОЗДІЛ 1 АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

УДК 37.013.42-051]:34:005.336.2

DOI <https://doi.org/10.32782/humanitas/2021.6.1>

Клавдія ДУБИЧ

доктор наук із державного управління, професор, професор кафедри управління охороною здоров'я та адміністрування, Національний університет охорони здоров'я України імені П. Л. Шупика, вул. Дорогожицька, 9, м. Київ, Україна, 04112

ORCID: 0000-0002-7403-9771

Бібліографічний опис статті: Дубич, К. (2021). Актуальні проблеми сім'ї як об'єкта соціальної політики та соціальної роботи. *Ввічливість. Humanitas*, 6, 3–9, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2021.6.1>

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СІМ'Ї ЯК ОБ'ЄКТА СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

У статті проаналізовано та розкрито сучасні актуальні проблеми сім'ї як об'єкта соціальної політики та соціальної роботи. Аналізом встановлено, що на сучасному етапі сім'я як соціальний інститут суспільства переживає кризу, яку спричинила низка факторів глобального та локального рівнів. Дослідженням визначено, що соціальна політика стосовно інституту сім'ї – це комплекс соціально-економічних, нормативно-правових, соціальних, демографічних та інших заходів державного та недержавного впливу щодо виявлення, узгодження та задоволення потреб та інтересів сім'ї. Головним завданням соціальної політики щодо української сім'ї є: розроблення напрямів підтримки сім'ї, функціонування системи соціального захисту сім'ї з мережею соціальних служб, установ, організацій, різними технологіями, методами та послугами й іншими формами соціальної роботи із сім'єю та її членами. Основним реалізатором соціальної політики із сім'єю є центральний орган публічної влади – Міністерство соціальної політики з його структурними підрозділами та мережами соціальних служб, установ та організацій. З'ясовано, що на сучасному етапі соціальна робота з українською сім'єю проводиться за такими основними напрямками: соціально-економічним, психологічним, освітнім та медіації. Сучасна соціально-психологічна підтримка сім'ї відбувається із забезпеченням відновлення позитивного мікроклімату між її членами, особливо в період сімейних криз. Освітній напрям соціальної роботи забезпечує соціальну допомогу та підтримку у навчанні та вихованні. Медіація з її процедурами, формами та підходами здійснює соціальну допомогу сім'ї з вирішення спорів, конфліктів та допомагає в організації її життєдіяльності, забезпечує координаційні процеси взаємозв'язку сім'ї із соціальними службами, установами та організаціями щодо вирішення питань соціального захисту та підтримки.

Ключові слова: сім'я, соціальна політика, соціальна робота, криза, актуальні проблеми.

Klavdiya DUBYCH

Doctor of Science in Public Administration, Professor, Professor at the Department of Health Care Management and Administration, Shupyk National Healthcare University of Ukraine, 9, Dorohozhytska str., Kyiv, Ukraine, 04112

ORCID: 0000-0002-7403-9771

To cite this article: Dubych, K. (2021). Aktual'ni problemy sim'yi yak ob'yekta sotsial'noyi polityky ta sotsial'noyi roboty [Current problems of the family as an object of social policy and social work]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 6, 3–9, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2021.6.1>

CURRENT PROBLEMS OF THE FAMILY AS AN OBJECT OF SOCIAL POLICY AND SOCIAL WORK

The article analyzes and reveals current issues of the family as an object of social policy and social work. The analysis shows that at this stage the family, as a social institution of society, is experiencing a crisis caused by a number of factors at the global and local levels. The study found that social policy in relation to the institution of the family is a set of socio-economic, regulatory, social, demographic and other measures of state and non-state influence to identify, reconcile and meet the needs and interests of the family. The main tasks of social policy towards the Ukrainian family are: development of family support, functioning of the family social protection system with a network of social services, institutions, organizations, various technologies, methods and services and other forms of social work with the family and its members. The main implementer of social policy with the family is the central public authority – the Ministry of Social Policy with its structural units and networks of social services, institutions and organizations. It was found that at the present stage, social work with the Ukrainian family is carried out in three main areas: psychological, educational and mediation. Modern socio-psychological support of the family is to ensure the restoration of a positive microclimate between its members, especially during family crises. The educational direction of social work provides social assistance and support in teaching and education. Mediation with its procedures, forms and approaches provides social assistance to the family in resolving conflicts and assists in the organization of its life, provides coordination processes of the family's relationship with social services, institutions and organizations to address issues of social protection and support.

Key words: family, social policy, social work, crisis, current issues.

Актуальність проблеми. Сучасний стан української сім'ї викликає занепокоєння не тільки членів самої сім'ї, а й органів публічної влади, що формують соціальну політику із підтримки українських сімей, та соціальних служб, що через професійну соціальну роботу забезпечують сім'ї, які опинились у складних життєвих обставинах, необхідним спектром соціальних послуг та допомогою. Сім'я як соціальний інститут переживає кризу свого існування, над нею нависла загроза знівелювання її як інституту держави. Причин цього є дуже багато, але основними з них стали такі негативні тенденції, як різні форми насильства у стосунках між членами сім'ї, економічна криза, сучасна стратифікація суспільства на бідних і багатих, де сім'ї, особливо багатодітні, опинилися на межі або за межею бідності тощо, домінування в житті людей комфортності і небажання її втратити через одруження та народження дітей. Велику роль у знівелюванні сім'ї як соціального інституту суспільства відіграв прагматизм, коли молодь своїм пріоритетом ставить професійне навчання, кар'єру, матеріальну базу, комфорт, задоволення і десь у кінці – одруження та народження дітей. Публічні органи влади, розуміючи унікальну роль сім'ї в успішному розвитку українського суспільства, розробляють різні напрями її підтримки через соціальну політику та систему соціального захисту України, яка має мережу соціальних служб, закладів та установ, основною діяльністю яких є соціальна робота із сім'ями та забезпечення їх необхідними соціальними послугами.

Сьогодні в Україні принципово важливим питанням є дослідження сучасного стану української сім'ї як соціального інституту суспільства та визначення проблем, що спричиняють її кризу. У контексті викладеного вище й актуалізується потреба у проведенні більш ґрунтовного дослідження актуальних проблем сім'ї як об'єкта соціальної політики та соціальної роботи, результати якого мають теоретичне та практичне значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Джерельною базою написання статті є низка наукових праць, публікацій вітчизняних та зарубіжних учених і дослідників, які вивчали різні аспекти кризових явищ в інституті сім'ї та основні напрями соціальної політики і соціальної роботи з нею. Кращому розумінню сучасних кризових явищ і сім'ї сприяли роботи вітчизняних та зарубіжних дослідників і науковців: К. Лемана, В. Палкіна, В. Петрук, Т. Семигіної, С. Чернети. Питання соціальних послуг та стану бідності і матеріального забезпечення сім'ї розглядали такі дослідники, як: Г. Дмитренко, К. Дубич, Л. Карпенко, Н. Олійник та інші. Написанню статті передувало ґрунтовне вивчення автором широкого спектру соціальних проблем, питань розроблення та реалізації соціальної політики в Україні, вітчизняної системи соціального захисту населення, різні аспекти яких розкриваються у наукових роботах, публікаціях таких учених і дослідників: М. Головатого, М. Панасика. В. Скуратівського та інших.

Мета дослідження – визначення та узагальнення актуальних проблем сім'ї як об'єкта соціальної політики та соціальної роботи України й окреслення можливих шляхів їх розв'язання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Українське суспільство у черговий раз занурилося в соціально-економічну кризу, яка в період проходження завжди вдаряє по найбільш незахищених категоріях населення. Серед таких опинилися сучасні сім'ї України. Про кризу української сім'ї неодноразово піднімалися питання на рівні органів публічної влади, місцевого самоврядування, політиків, лідерів політичних партій, громадських організацій, що опікуються ними, тощо. Слід зазначити, що ця проблема стосується майже всіх суспільств світу. Глобалізація та науково-технічний прогрес почали проявлятися негативними рисами на укладі такого соціального інституту, як сім'я. З новими позитивними процесами розвитку суспільств, які набули нових форм та якостей розвитку, поглибилися прояви таких негативних факторів та проблем сучасності, як удосконалені форми насильства та жорстокої поведінки, тероризм, збройні конфлікти тощо, які не сприяють розвитку інституту сім'ї в його багатогранності та складності (Піча, 2013; Головатий, 2005).

Беручи до уваги унікальну еволюційну роль інституту сім'ї в розвитку будь-якого суспільства та її кризу на сучасному етапі, слід зазначити, що нині є дві ключові наукові парадигми, які спрямовані на визначення основних змін у шлюбно-сімейних відносинах: «кризова» та «модернізаційна». Прихильники «кризової» наукової парадигми оцінюють сучасні зміни в сімейних відносинах як глобальну кризу сім'ї у всіх її проявах і б'ють у набат про можливість зникнення сім'ї як соціального інституту розвитку суспільства. Прихильники наукової парадигми «модернізації», навпаки, заспокоюють тим, що сучасний перехід від традиційної патріархальної сім'ї до егалітарної із забезпеченням подружжю рівних прав на самореалізацію дає змогу всередині сім'ї будувати відносини на принципах рівноправності та партнерства. Саме такий підхід сповідує демократична ідеологія з її пріоритетом інтересів індивіда над інтересами сім'ї та держави (Палкін, 2014).

Криза соціального інституту сім'ї в різних державах проявляється різними ознаками

залежно від соціально-економічного розвитку, принципів та ідеології, яких дотримується держава. Так чи інакше кризу сім'ї визнають майже всі країни світу, у зв'язку з цим Генеральною Асамблеєю ООН у 1993 році встановлено 15 травня щороку відзначати Міжнародний день сім'ї, щоби привернути увагу публічних органів влади, бізнесу та громадськості до проблем сім'ї та напрацювання шляхів її вирішення (Жданов).

Українська сім'я нині переживає кризу, і причиною цього явища є: соціально-економічна криза, високий рівень безробіття, зростання зовнішньої та внутрішньої мобільності населення, урбанізація, стратифікація суспільства на бідних та багатих, зміна ціннісних орієнтацій тощо. Все це зумовило процес падіння сім'ї як соціального інституту українського суспільства.

Акцентуючи увагу на проблемах української сім'ї, насамперед звертаємо увагу на те, що катастрофічно зменшилася кількість багатодітних сімей і, навпаки, збільшилась їх кількість із низькою народжуваністю. Сімейні пари схильні до народження однієї дитини в сім'ї тому, що не впевнені у можливості забезпечити всім необхідним двох і більше дітей, а соціальна політика держави, на їхню думку, є хаотичною, несистемною, пропонувані моделі соціально-економічної підтримки сімей із дітьми не відповідають сучасним реаліям та ціновій політиці на ринку товарів і послуг. Ще однією із причин низької народжуваності в сім'ї є великий відсоток розлучень. Як говорить статистика, у 2020 році співвідношення розлучень і зареєстрованих шлюбів в Україні становить 63,7%. Сучасна молодь надає перевагу так званим «громадянським» шлюбом, тобто офіційно не зареєстрованим, а це призводить до збільшення кількості дітей, народжених за межами шлюбу, і зменшення відповідальності батьків за виховання та утримання таких дітей (Палкін, 2014).

Статистичні дані України констатують, що в основному в нашому суспільстві домінують неповні сім'ї, які складаються з одиноких мам, рідше тат, та дітей. Причиною збільшення кількості неповних сімей в Україні є високий рівень смертності серед чоловіків, і основними причинами її є соціально-економічні кризи та нездатність мобільно до них пристосуватися, велика стресовість та відповідальність керівних посад,

високий рівень безробіття та шкідливі умови роботи, небезпечні професії (шахтарі, металурги, рятувальними, поліція, військові) тощо (Karpenko, Dubych, Dmytrenko, Oliinyk, 2020).

Безпосередньо із кризою сімей в Україні пов'язане те, що майже 60% їх знаходяться на межі або за межею бідності. Соціальна політика держави щодо підтримки сімей з дітьми не підкріплена наявністю коштів у бюджеті, часто має декларативний характер, а виділені кошти на відповідні соціальні програми не дають позитивних результатів. Слід зазначити про складне становище жінки у сучасній українській сім'ї. У зв'язку з невинним ростом цін та неможливістю забезпечити сім'ю заробітком чоловіка дружини виходять на роботу, віддаючи дітей у дитячі садочки або залишаючи їх на руки дідусів та бабусь. Працюючи на рівні із чоловіком, дружина в сім'ї несе потрібне навантаження, адже, крім виконання професійних обов'язків на роботі, ніхто з жінки не знімає побутову домашню роботу, виховання дітей та забезпечення затишку і комфорту у сім'ї, а це свідчить про те, що на плечі жінки лягає основний тягар сімейного благополуччя (Karpenko, Dubych, Dmytrenko, Oliinyk, 2020).

Глобалізація та інформатизація принесли в сімейні відносини як позитивні, так і негативні риси. Капіталізація та ринкові відносини створили нову модель сім'ї та відносин у ній у невеликого відсотку так званих «нових українців». Шлюби тут відбуваються на засадах взаємної вигоди (причому чоловіки тут, як правило, уже мали до цього шлюби, набагато старші своїх обраниць): чоловік забезпечує дружині високий рівень життя, а вона йому віддає свою молодість та красу. Треба відзначити, що і модель соціальних, економічних, психологічних, культурних та інших відносин у такій сім'ї відрізняється від відносин у традиційній сім'ї, про почуття тут, як правило, не йдеться. Все чітко і прагматично визначено умовами шлюбного контракту: соціально-економічне забезпечення, зобов'язання народження дітей, витрати на доглядальниць, гувернерів, приватні школи для дітей та утримання дружини, дотримання чистоти інтимних відносин тощо. Статистика опитування молодих дівчат щодо таких шлюбних відносин свідчить про спотворене ними сприйняття сім'ї та відносин у ній. Майже 75% опитаних стверджують позитив-

ною відповіддю те, що вони створені для розкішного життя і готові платити за нього такою ціною, а при цьому про такі питання, якою я буду мамою для дитини, дружиною для чоловіка, та про інші споконвічні морально-етичні цінності ніхто з них не задумується (Демографічна ситуація в Україні, 2014).

Входження України в еру інформаційної цивілізації безпосередньо ускладнює фактори кризи сім'ї. У високому темпі інформаційних потоків є потреба в достатніх технологічних процесорах (персональних комп'ютерах, смартфонах тощо), забезпечення членів сім'ї якими становить непосильний фінансовий тягар. Це потребує від дорослих членів сім'ї збільшення заробітків, що негативно впливає на взаємодію членів сім'ї у зв'язку з постійною зайнятістю та зароблянням грошей. Діти в таких сім'ях відчують на собі тягар проблемності та непотрібності. Батькам у гонитві за заробітком приходиться нехтувати можливістю поспілкуватися, вислухати дітей, провести разом дозвілля. Будуючи успішну професійну кар'єру, батьки дуже часто втягуються в конкурентну боротьбу, що призводить до стресів, які часто переходять у затяжні депресії. Це призводить до конфліктів із членами сім'ї, і, як свідчить статистика, близько 30% таких депресій закінчуються руйнуванням сімейних стосунків і розлученням (Дубич, 2013).

До особливої категорії сучасної кризи сім'ї слід віднести сучасні технічні засоби обміну інформаційними потоками через мережу Інтернет. Діти, батьки яких більшу частину часу проводять не зі своїми дітьми, а на роботі, дуже часто шукають заміну спілкування з батьками, і тут якнайкраще підходить Інтернет. Доступ до контентних матеріалів, які не розраховані на дітей та їхню психіку, що містять елементи насилля, агресивної поведінки, азартних ігор, пропаганду суїциду тощо, призводить до непередбачуваних наслідків як для дітей, так і для їх сімей, що повинні докладати всіх зусиль, щоби вивести дітей із небезпечного впливу.

Технологічний прогрес, інформатизація, необхідність освоювати нові сучасні технології нерідко стають причиною безробіття батьків, особливо старшого покоління, які не здатні конкурувати на ринку праці. Як наслідок – безробіття та втрата доходу сім'ї. А це впливає на психоемоційну стійкість та свідомість сім'ї і дуже часто призводить до наркоманії, алко-

голізму, агресії та насилля над слабшими, і апогеем цього процесу може бути суїцид. Небезпеку у формуванні моделей поведінки та спілкування молодших членів сім'ї становить віртуальна реальність, створена межею інтернет, коли «живе» спілкування та вибудовування стосунків підміняється віртуальним і молодь замість того, щоб розібратись у тому, чому віртуальні стосунки зайшли в «тупик», просто виключають комп'ютер або переключаються на інші форми взаємодії. А це в реальному житті неможливо, і виходить, що підростаючі покоління втрачають можливість реальної взаємодії між членами сім'ї, ровесниками тощо. Уже нині є проблемою для психологів та соціальних працівників, як навчити молодь спілкуватися в режимі реального часу та реальних відносин (Леман, 2012, Палкин, 2014).

Попри перераховані фактори та причини кризи сім'ї, держава намагається через соціальну політику впливати на ці процеси, щоби знівелювати кризу і вивести українську сім'ю на новий рівень успішного функціонування.

Соціальна політика стосовно інституту сім'ї – це комплекс соціально-економічних, нормативно-правових, соціальних, демографічних та інших заходів державного та недержавного впливу щодо виявлення, узгодження та задоволення потреб та інтересів сім'ї.

Мета соціальної політики у забезпеченні функціонування інституту сім'ї в українському суспільстві – це створення умов для її розвитку та гармонійних соціальних відносин, розкриття творчого потенціалу її членів, забезпечення достатнього соціально-економічного та матеріального рівня і стабільності. Головним завданням соціальної політики щодо української сім'ї є: розроблення напрямів підтримки сім'ї, функціонування системи соціального захисту сім'ї з мережею соціальних служб, установ, організацій із різними технологіями, методами та послугами й іншими формами соціальної роботи із сім'єю та її членами.

До конкретних завдань соціальної політики щодо сім'ї належать:

- формування механізмів соціально-економічної підтримки сім'ї;
- створення умов для реалізації соціального потенціалу сім'ї;
- сприяння розвитку соціальних відносин сім'ї із суспільством;

- розвиток гармонійних відносин між членами сім'ї;

- формування умов для соціальної безпеки сім'ям з дітьми;

- удосконалення форм та методів соціального захисту сімей;

- розширення системи соціального страхування щодо сім'ї;

- квотування робочих місць на ринку праці та зайнятості малозабезпеченим категоріям сімей тощо (Жданов, 2014).

Основним реалізатором соціальної політики із сім'єю є центральний орган публічної влади – Міністерство соціальної політики з його структурними підрозділами та мережами соціальних служб, установ та організацій. Особливе місце в реалізації соціальної політики із сім'єю займає утворена постановою Кабінету Міністрів України від 12 грудня 2018 року № 1070 «Про утворення державної соціальної служби України» державна соціальна служба, яка здійснює контроль за додержанням вимог законодавства під час надання соціальної підтримки та з питань захисту прав дітей.

Важливою професійною діяльністю в період кризи сім'ї є соціальна робота з її технологіями, формами та засобами надання соціальних послуг і допомоги сім'ям, що опинились у складних життєвих обставинах. На сучасному етапі соціальна робота з українською сім'єю проводиться за такими основними напрямками: соціально-економічним, психологічним, освітнім та медіації. Соціально-економічний напрям соціальної роботи, опираючись на нормативно-правову базу, визначає рівень соціально-економічного життєзабезпечення сім'ї та спрямовує на неї соціальну, матеріальну, гуманітарну допомогу та послуги, залучаючи до цього процесу державні та недержавні ресурси. Сучасна соціально-психологічна підтримка сім'ї відбувається із забезпеченням відновлення позитивного мікроклімату між її членами, особливо в період сімейних криз. Освітній напрям соціальної роботи забезпечує соціальну допомогу та підтримку в навчанні та вихованні. Медіація з її процедурами, формами та підходами здійснює соціальну допомогу сім'ї з вирішення спорів, конфліктів та допомагає в організації її життєдіяльності, забезпечує координаційні процеси взаємозв'язку сім'ї із соціальними

службами, установами та організаціями щодо вирішення питань соціального захисту та підтримки (Головатий, 2005).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Результати, отримані у процесі проведеного дослідження, дають змогу сформулювати такі висновки.

1. Визначено, що сучасна криза сім'ї має виразну тенденцію до збільшення. У реаліях сьогодення українська сім'я особливо вразлива перед соціально-економічними викликами, такими як: безробіття, бідність, розлучення, фінансово-економічні спади та кризи.

2. Аналізом виявлено схожість у сучасних трендах кризи української сім'ї, продемонстрованих різними країнами світу, які характеризуються високим рівнем розлучень та низькою народжуваністю і низькими доходами сімей та темпами соціально- економічного зростання.

3. Аналізом офіційних статистичних даних встановлено, що показники кризи сім'ї в Україні є рекордно високими, мають тенденцію до погіршення. Аргументовано, що криза сім'ї детермінована негативним впливом екзогенних (світові та вітчизняні економічні кризи, геополітична напруга, технологічні процеси, інформатизація) та ендегенних (недоліки в соціальній політиці держави щодо підтримки та соціального захисту сімей, якості життя та рівня безробіття тощо) чинників, які в поєднанні призводять до низки проблем, основними з яких є: дисбаланс між потребами та можливостями українських сімей, невідповідність підготовки молоді до сучасних вимог утримання сім'ї, низький рівень соці-

ально-економічного забезпечення сім'ї; низькі соціальні стандарти рівня життя, заробітна плата батьків, які спонукають одного з них до зовнішньої трудової міграції та еміграції.

4. Обґрунтовано, що економічне зростання є ключовою передумовою вирішення проблеми сім'ї. Очевидним постає той факт, що процесами знівелювання кризи сім'ї як основного соціального інституту суспільства є задоволення матеріально-побутових, інших потреб. Довгострокова криза сім'ї має інерційний негативний характер (зменшення доходів домогосподарств, зниження рівня життя, деградація у становленні та розвитку особистості, поширення наркоманії, алкоголізму, інших видів соціальної патології, погіршення стану здоров'я, розірвання шлюбів, зменшення народжуваності та зростання дитячої бездоглядності, антигромадської поведінки, злочинності, підвищення рівня соціальної напруженості в суспільстві тощо). Крім того, на тлі демографічного старіння, депопуляції населення України сім'я як соціальний інститут розвитку суспільства може відігравати ключову роль, якщо її підтримати і соціально-економічно забезпечити.

Перспективними напрямками подальших досліджень є: наукове обґрунтування соціальної політики щодо знівелювання кризи такого соціального інституту суспільства, як сім'я, дослідження механізмів фінансування соціальних програм із підтримки українських сімей; удосконалення технологій соціальної роботи із сім'ями; комплексний і ґрунтовний аналіз факторів (зовнішніх, внутрішніх), що впливають на соціально-економічний розвиток сім'ї.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Все про соціальну роботу: навч. енциклопед. словник-довідник / [За ред. В. М. Пічі. Вид. 2-ге, виправлене, перероблене та доповнене]. – Львів : «Новий Світ – 2000», 2013. 616 с.
2. Головатий М.Ф. Соціальна політика і соціальна робота : Термінологічно-понятійний словник. К. : МАУП, 2005. 506 с.
3. Демографічна ситуація в Україні у січні 2014 року – URL: http://database.ukrcensus.gov.ua/PXWEB2007/ukr/publ_new1/2014/dem0114.pdf
4. Ігор Жданов, міністр молоді та спорту України Сімейні цінності та розвиток інституту сім'ї – питання національної безпеки України. URL: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/zhdanov/5c794590b5245/>
5. Про соціальні послуги: Закон України від 17 січня 2019 р. № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>, (дата звернення 14.11.2021).
6. Леман, Кевін. Як виховати дитину і не збожеволіти [Текст] / Кевін Леман; перекл. Т. Різун; худож. обкл. Х. Рейнарович. Л. : Свічадо, 2012. 272 с.
7. Палкин В.А. Семья в условиях информационного общества / В.А. Палкин // Імідж сучасного педагога. 2014. – № 6. С. 49–52.

8. Украинцы ценят семью, но не спешат становится многодетными [Электронный ресурс] // Комментарии. URL: <http://comments.ua/life/211467-ukraintsi-tsenyat-semyu.html>

9. Дубич К.В. Реформи соціальних послуг в Україні: сучасний стан і проблеми впровадження. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2013. № 1. С. 211–218.

10. Deafferentation of international Estimates of Poverty in Ukraine in the Coordinates of Euro Integration Policy of Sustainable Macroeconomic Development/ Lidiia Karpenko, Klavdiia Dubych, Hennadii Dmytrenko, Nataliia Oliinyk/ Proceedings of the 5 th International Conference on European Integration 2020/ Ostrava: VSB-Technical University of Ostrava, 2020, pp. 379–390.

REFERENCES:

1. Vse pro sotsialnu robotu [All about social work] (2013), textbook. encyclopedia. dictionary-reference, Ed. VM Pichi. View. 2nd, corrected, revised and supplemented, Lviv, "New World – 2000" [in Ukrainian].

2. Holovaty, M.F (2005), Social policy and social work [Sotsialna polityka i sotsialna robota]. Terminological and conceptual dictionary. Kyiv : MAUP [in Ukrainian].

3. Demografichna sytuatsiya v Ukrayini u sichni 2014 roku [Demographic situation in Ukraine in January 2014]. Retrieved from http://database.ukrcensus.gov.ua/PXWEB2007/ukr/publ_new1/2014/dem0114.pdf [in Ukrainian].

4. Igor Zhdanov, Minister of Youth and Sports of Ukraine Simeyni tsinnosti ta rozvytok instytutu sim"yi – pytannya natsional'noyi bezpeky Ukrayiny [Family values and the development of the family institution – a matter of national security of Ukraine]. Retrieved from <https://blogs.pravda.com.ua/authors/zhdanov/5c794590b5245> [in Ukrainian].

5. Pro sotsialni posluhy: Zakon Ukrainy vid 17 sichnia 2019 r. № 2671–VIII [On social services: Law of Ukraine of January 17, № 2671-VIII]. *zakon.rada.gov.ua* Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19>, Text, (access date 14.11.2021) [in Ukrainian].

6. Lehmann, Kevin (2012), How to raise a child and not go crazy, Svichado [in English].

7. Palkin, V.A. (2014), Sem'ya v usloviyakh informatsionnogo obshchestva [Family in the Information Society] Imidzh of a modern teacher, № 6, p. 49–52 [in Ukrainian].

8. Ukraintsy tsenyat sem'yu, no ne speshat stanovitsya mnogodetnymi [Ukrainians appreciate the family, but they are in no hurry to become large] Retrieved from, <http://comments.ua/life/211467-ukraintsi-tsenyat-semyu.html> [in Russian].

9. Dubych, K.V, (2013), Reformy sotsial'nykh posluh v Ukrayini: suchasnyy stan i problemy vprovadzhennya [Reforms of social services in Ukraine: current state and problems of implementation]. Bulletin of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine. № 1. p. 211–218 [in Ukrainian].

10. Karpenko Lidiia, Dubych Klavdiia, Dmytrenko Hennadii, Oliinyk Nataliia (2020). Deafferentation of international Estimates of Poverty in Ukraine in the Coordinates of Euro Integration Policy of Sustainable Macroeconomic Development. Proceedings of the 5 th International Conference on European Integration Ostrava, VSB-Technical University of Ostrava, p. 379–390 [in English].